

10. MÖÖBLITÖÖSTUSE KONKURENTSIVÕIME

K. Ukrainski, P. Vahter

10.1. Eesti mööblitööstuse ülevaade

Mööblitööstuse näol on tegemist traditsioonilise Eesti tootmis- haruga, mis on peale restruktureerimisprotsessi 1990. aastatel end tõestanud välisurgudel, tuginedes seal seejuures paljuski hinna- eelisele Lääne-Euroopa ettevõtetega võrreldes. Mööblitööstus, eelkõige puitmööbli tootmine, on nii ressursi- kui ka tööjõu- intensiivne valdkond, milles tööjõu madalam hind on olnud Eesti tootjate jaoks siiani oluline konkurentsieelis. Kasvavate tööjõu- kulude tõttu on sektori jaoks tähtis, et tootlikkuse kasv ei jääks tulevikus maha tööjõukulude suurenemisest, lisaks on konku- rentsivõime säilitamiseks ja suurendamiseks vaja tulevikus seni- sest tunduvalt enam investeerida oma tootearendusse, disaini ja mainekujundusse.

Ettevõtete restruktureerimise ja siirdeprotsessi käigus on muu- tunud mööblitööstuse osatähtsus Eesti tööstuse struktuuris. Kui 1994. aastal moodustas mööbel Statistikaameti andmetel 5,6% töötleva tööstuse müügist (sama suurusjärk ka ekspordis), siis 2001. aastaks oli vastav osa tõusnud 7,1%ni.

Eesti Statistikaameti andmetel tegutses mööblitööstuses 2001. aastal kokku 308 ettevõtet, neis töötas 11 342 inimest. Nii töö- tajate kui ettevõtete arv kasvas 2001. aastal võrreldes eelneva

aastaga. Ettevõtetest umbes 12% olid väliskapitaliga ettevõtted (arvutatuna ettevõtete arvu järgi 2000. aastal). Muude näitajate põhjal oli välismaise otseinvesteeringuga ettevõtete osakaal harus oluliselt suurem, näiteks väliskapitaliga ettevõtete osakaal sektori töötajate arvus on suurem osakaalust ettevõtete arvus – 27,4%. Väliskapitaliga ettevõtted on mööblitööstuses üldiselt suuremad ja keskmiselt paremate tegevustulemustega kui täielikult kodumaisetele omanikele kuuluvad ettevõtted (vt ka tabel 10.1).

Mööblitööstusettevõtteid paikneb üle kogu Eesti, enim suuremate linnade Tallinna, Tartu ja Pärnu läheduses. Suurimad mööblitootjad Eestis on Viisnurk AS, Tarmeko AS, TVMK AS, WERMO AS, Tarmel AS, Valga Gomab Mööbel AS. Mõned olulisemad välisinvesteeringuga mööblitoomisettevõtted on näiteks Fleming AS (USA), Kose Mööbel AS (Soome), AS Valga Gomab Mööbel (Rootsi), Flexa Eesti AS (Taani) ja Bodilsen Estonia AS (Taani). Ehkki väliskapitali osatähtsus selles harus jääb alla töötleva tööstuse keskmisele, on Eesti mööblitööstus pakkunud välisinvestoritele püsivalt huvi majandusharu siinse hinna ja kvaliteedi soodsa suhte tõttu.

Mööblitööstuses on (ESA paneelandmebaaside põhjal) tootlikkus nii käibe kui lisandväärtuse alusel arvutatuna suurem väliskapitaliga ettevõtetes, ületades kodumaisel kapitalil põhinevate ettevõtete tootlikkuse koguni 1,45 kuni 1,57 korda (olenevalt mõõtmiseks kasutatud tootlikkuse näitajast). Kahe nimetatud ettevõtete grupi vahe on mööblitööstuses oluliselt suurem kui puidutöötlemises ja töötlevas tööstuses. Selline erinevus viitab kodumaisel kapitalil põhinevate mööblitootjate mahajäämusele välisfirmade tütarettevõtetest tootmistehnoloogias ja/või juhtimisoskustes ning turunduses. Analüüsid tabelis 10.1 toodud suhtarve ilmnebki, et kodumaiste mööblitootjate madala tootlikkuse põhjuste hulgas on väiksemad investeeringud tootmisvahenditesse, kapitali-tööjõu suhet ettevõtetes näitav põhivara töötaja kohta on võrreldes välismaise otseinvesteeringuga ettevõtetega väga madal (2,69 korda väiksem).

Tabel 10.1. Väliskapitalil ja kodumaisel kapitalil põhinevate mõõblitõustustevõtete majandustegevuse näitajaid 2001. a

	Kodumaine ettevõtte (KE)	Välisosalusega ettevõtte (VOE)	Kokku	VOE/KE
Ekspordi osa käibes %	65,33	90,37	76,71	1,38
Tootlikkus (käive/töötajate arv) tuh kr	289,02	455,58	346,55	1,58
Tootlikkus (käive tuhande töötunni kohta) tuh kr	163,58	245,62	192,83	1,50
Tootlikkus(lisandväärtus/töötajate arv) tuh kr	77,53	118,16	91,58	1,52
Tootlikkus (lisandväärtus tuhande töötunni kohta) tuh kr	43,89	63,70	50,95	1,45
Tõjõukulud töötaja kohta tuh kr	71,89	81,22	75,11	1,13
Tõjõukulud töötunni kohta kr	40,69	43,79	41,79	1,08
Põhivara töötaja kohta tuh kr	79,96	214,75	126,52	2,69
Käiberentaablus %	0,81	7,71	3,94	9,53
Lisandväärtuse osa käibes %	26,83	25,94	26,43	0,97

Allikas: Autorite arvutused ESA 1996–2001 paneelandmebaasi alusel.

Väliskapitaliga ettevõtted on mööblisektoris tunduvalt enam ekspordile orienteeritud kui kodumaised tootjad – ekspordi osa käibest moodustas 2001. aastal kodumaisel kapitalil põhinevatel ettevõtetel 65% ja väliskapitaliga tootjail koguni 90% (kogu töötlevas tööstuses keskmiselt olid vastavad näitajad 39% ja 67%). Seega, väliskapitali omanduses olevad mööblitootjad ekspordivad enamuse oma toodangust ja Eesti enda turg on neile vähetähtis. Näiteks Taani omanikule kuuluv Flexa AS müüb Eestisse alla 1% oma toodangust.

Kui võrrelda Statistikaameti 1996–2001 paneelandmebaasi alusel lisandväärtuse osa Eesti puidutöötlemissektori ja mööblitööstuse toodangus, siis ilmneb, et mööblitööstuses on lisandväärtuse osa (siin on arvatud lisandväärtuse suhe käibes) suurem, mööblitööstuses keskmiselt 26,4% ning puidutöötlemises 16,1%. Lisandväärtuse osakaalu keskmine suurus väliskapitalil ja kodumaisel kapitalil põhinevatel tootjatel ei erine. UNIDO 2001. aasta andmetel on Eesti mööblitööstuses lisandväärtuse osa selle haru toodangust 31%, mis on samal tasemel olulise Euroopa Liidu turule mööblit eksporditava konkurendi Poolaga (32%), kuid madalam kui Soomes (39%) ning näiteks Taanis (65%)¹. Euroopa Liidus keskmiselt on lisandväärtuse osa toodangust mööblitööstuses 40%. Lisandväärtuse osa toodangust kogu töötlevas tööstuses tervikuna oli UNIDO andmetel Eestis 2001. a 30% ning Eesti saetööstuses 22%. Palkade osa lisandväärtuses, mis iseloomustab ka tööjõu intensiivsust harus, oli Eestis 2001. aastal 51%, Lätis on see näitaja umbes samal tasemel, Poolas väiksem (44%) ning Soomes ja Taanis kõrgem – vastavalt 55% ja 65%.

Hõivatute arv Eesti mööblitööstuses on langenud. Statistikaameti andmetel töötas 2001. aastal mööblitööstuses 11 400 inimest ehk 36% vähem kui 1995. a. Hõivatute arv on samas suurusjärgus Soome mööblitööstuse omaga, Soomes toimus samal perioodil mööblitööstuse töötajate arvu kasv 19,7% võrra.

¹ Soome ja Taani andmed on 2000. a kohta.

Eesti palgakulud töötaja kohta on hoolimata kasvust 2001. aasta seisuga UNIDO andmetel 6,8 korda väiksemad Soome palgatasemest, jäädes samas üle nelja korra kõrgemaks kui Venemaal. Seega on Eesti mööblisektor välisinvestoritele jätkuvalt atraktiivne oma suhtelise kulueelise tõttu, mida aitab toetada ka geograafiline ning kultuuriline lähedus Skandinaavia maadele. Lisandväärtus töötaja kohta on Soomes vastavalt 6,3 korda kõrgem kui Eestis. Lisandväärtuse, tootlikkuse ja palkadega seoses on tulevikus Eestile väga oluline, et tootlikkuse tõus sektoris ei jääks alla tööjõukulude kasvule.

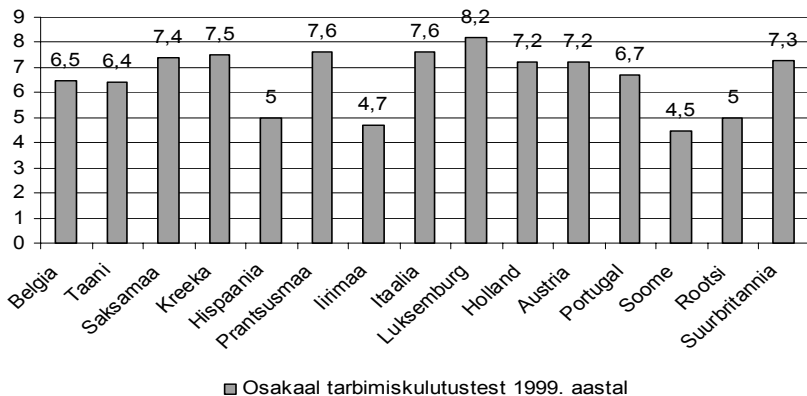
10.2. Eesti mööbliekspordi roll Euroopa Liidu turul

Eesti mööbliekspordi tähtsaimaks sihtturuks on Euroopa Liidu riigid. Mööbli turunõudluse analüüsil on oluline arvestada, et tegemist on toodetega, mis võivad olla nii investeringuks tootmise kui ka moेतundlikud tarbekaupad. Vähemal või rohkemal määral võivad mööbliga konkureerivateks asenduskaupadeks olla järgmised tooted/teenused: auto, olmeelektroonika, puhkusereisid, kindlustus, eluaseme renoveerimise teenused jms. Tähtsad mööbli omadused on tarbijale tema suhteliselt pikk eluiga ja suhteliselt kõrge hind ühiku kohta. Mööbel on ka majanduskonjunktuauri kõikumiste suhtes tundlik toode, mille ostu võidakse majanduslanguse korral lihtsalt edasi lükata ning mille nõudlust mõjutab oluliselt ka näiteks ehitusaktiivsus riigis.

Euroopa Liidu statistika andmetel kulutavad suurima osa oma tarbimiskulutustest mööblile Luksemburgi elanikud² – keskmiselt 8,2% majapidamise kogukulutustest, järgnevad Itaalia ja Prantsusmaa 7,6%ga. Kreekas kulutatakse mööblile ja majapidamiseseadmetele 7,5%; Saksamaal 7,4% ning Suurbritannias 7,3% majapidamise kogukulutustest. Protsentuaalselt kulutavad kõige väik-

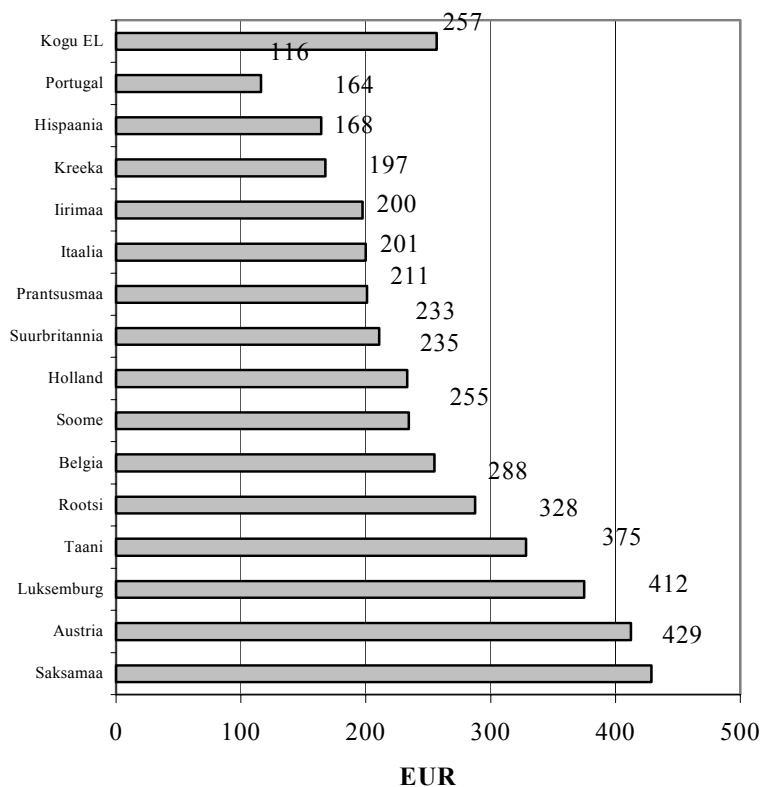
² Kategooriasse kuuluvad mööbel, majapidamiseseadmed ja nn tava-pärased kodused hooldustööd.

sema osa tarbimiskulutustest mööblile Eesti jaoks tähtsa toodangu sihtriigi, Soome, tarbijad – vaid 4,5% (vt ka joonis 10.1).

Joonis 10.1. Mööblile ja majapidamiseadmetele tehtavate kulutuste osa kogu tarbimiskulutustes Euroopa Liidu riikides 1999. a % (Consumers in Europe – Facts and Figures, Eurostat, 2001).

Keskmine Euroopa Liidu kodanik kulutas 2000. aastal mööblile ja majapidamiseadmetele 256,83 eurot, tunduvalt suurem oli see kulutus Saksamaal – 428,75 eurot inimese kohta, mis viitab sakslaste keskmisest oluliselt suuremale valmidusele kulutada osa oma sissetulekust mööblile. Tänu suhteliselt suurele mööblile ehtavatele kulutustele inimese kohta on kõrge potentsiaaliga mööblitootjate jaoks mahult väiksemad turud Taani ja Luksemburg, Rootsit ja Soomet võib selle näitaja järgi hinnata keskmise atraktiivsusega turgudeks (vt ka joonis 10.2).

Joonis 10.2. Mööblile ja majapidamisseadmetele tehtavad kulutused inimese kohta Euroopa Liidu riikides 2001. a EUR (Consumers in Europe – Facts and Figures, Eurostat, 2001).

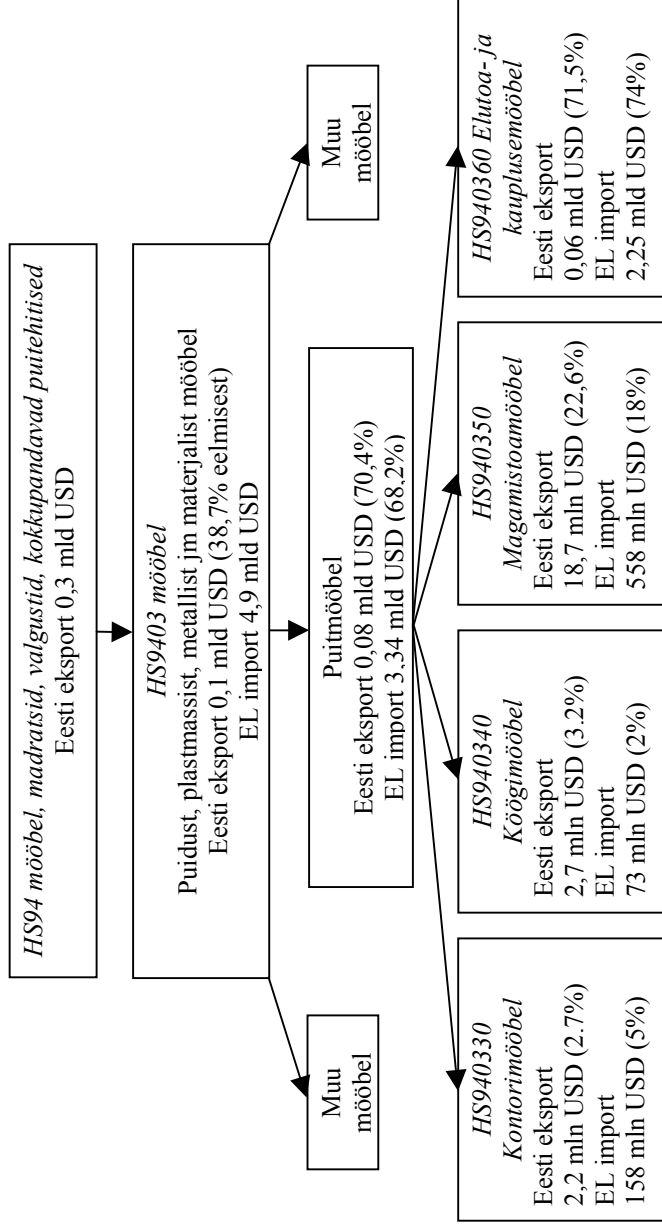
Euroopa Liidu riikidest vähenes 1994.–1999. a keskmine aastane majapidamise poolt mööblile ja majapidamisseadmetele kulutatav summa Saksamaal (–1,6%) ja Austrias (–0,1%). Kiireim kasv ilmnes samal ajal suhteliselt väikese osa majapidamise tarbimiskulutustest mööblile kulutavate tarbijatega riigi – Soome – osas, keskmine aastane mööbli tarbimiskulutuste kasv oli 1,7%. (Prometeia, 2003)

Riikide vahel on erinevusi ka mööbli ostmise sageduses. Üldiselt enamuses ELi riikides ostab aasta jooksul rohkem kui kolmandik majapidamisi mööblit. See osakaal kõigub riigiti, ulatudes 26%st Kreekas kuni 76%ni Hollandis. Keskmisest oluliselt suurema uue mööbli ostmise tõenäosusega paistavad silma ka Taani ning Luksemburg, neist Taani on üks olulisemaid Eesti päritolu mööblitööstustoodangu ostjaid. Ostuotsust tuleb eristada ka eesmärgi alusel — kas vahetatakse välja olemasolevat mööblit või on tegemist n-ö esmaostuga (lapse sünni järel, uue leibkonna moodustumise või lagunemise tõttu). Üldiselt (Euroopa Mööblitööstuse Föderatsiooni (UEA) andmetel) on 70% ostudest Euroopa Liidus asendusostud, kus vahetatakse välja olemasolevat mööblit. (European Furniture..., 2003)

Suurim mööbli tarbija, importija ja tootja Euroopa Liidus on Saksamaa. Saksamaa on ka Eesti mööbliekspordis suurima osakaaluga riik. Saksa kogu mööblituru maht ulatub 32 miljardi euroni. Väljastpoolt Euroopa Liitu³ imporditava mööbli osas järgnevad Saksamaale Suurbritannia 18,2%ga Euroopa Liidu impordist, Prantsusmaa 10,4%ga, Holland 6,8%ga (Eurostat, 2001).

Euroopa Liidu riikide mööblitarbimises on väljastpoolt Euroopa Liitu pärinevast mööblist suurima osaga puitmööbli import (62%), Eesti mööbliekspordist moodustab puitmööbel 70,4%. Kui mööbli import väljastpoolt Euroopa Liitu oli 2000. aastal 4890 miljonit USD, siis puitmööbli osa sellest oli 3038 miljonit USD. Joonis 10.3 iseloomustab täpsemalt Euroopa Liidu mööblitööstuse impordi ja ekspordi jagunemist vastavalt kaubagrupidale.

³ Et andmed pärinevad 2001. aastast, siis jäävad KIE riigid siin väljapoole Euroopa Liitu.

Joonis 10.3. Eesti mööblieksport ja ELi mööbliimport erinevate statistiliste kategooriate lõikes (Kaplinski *et al.*, 2003; autorite arvutused UN Comtrade Statistics alusel).

Analüüsid Euroopa Liidu impordi päritoluriike, on näha, et kõige kiiremini on kasvanud import Hiinast. Aastatel 1998–2000 kasvas puitmööbli import Hiinast üle kahe korra, ulatudes 348 miljoni dollarini. Huvitav on siinkohal võrdlus Eestiga. Puitmööbli import Eestist oli vaid 3,4 korda väiksem kui kogu Hiinast. Eestist pärit import oli sama suur kui puitmööbli sissevedu USAst, ületades ka Leedust pärineva impordi. Samas Poolaga võrreldes on Eesti osakaal ELi puitmööbliturul väike. KIE riikidest oli Eesti ekspordimaht ELi väiksem ka võrreldes Rumeenia, Tšehhi, Ungari ja Sloveeniaga. Tugevaks konkurendiks on viimastel aastatel Eesti mööblitööstuse toodangule välisurgudel kujunenud edukalt ekspordimahte kasvatav Leedu.

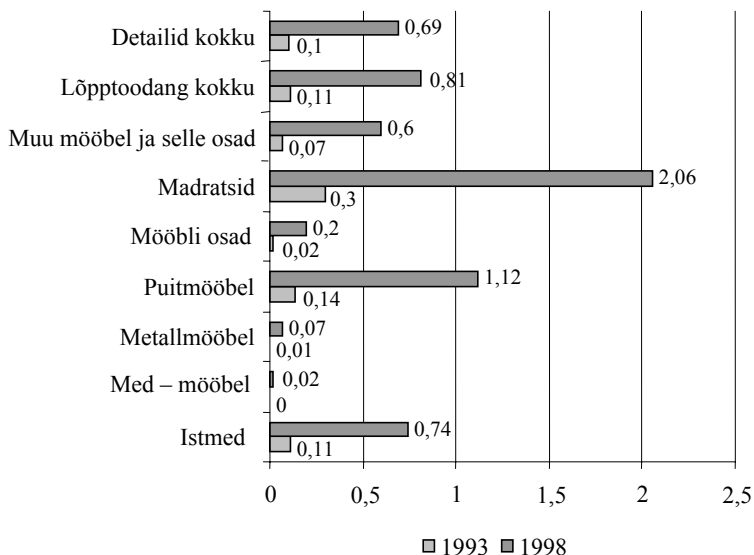
Võib hinnata, et tootmise liikumisest odavamate sisendihindadega riikidesse on Euroopa Liiduga toimivas mööblikaubanduses enim võitnud Poola. 2000. aastal oli Poolast pärit puitmööbli impordi väärtus 1,29 miljardit dollarit, jättes kaugele maha nii teised KIE riigid kui ka kõik Aasia riigid. Poola on oluline konkurent kõigile mööblitootvatele riikidele maailmas. 2000. aasta netoeksporti (eksport miinus import) järgi oli Poola maailmas neljandal kohal Itaalia, Hiina ja Kanada järel, osakaal maailma mööblikaubandusest 3,8%. Netoeksporti järgi on lisaks Poolale olulised mööbli eksportijad KIE riikidest veel Sloveenia, Tšehhi ja Rumeenia. Tähelepanuväärne on Sloveenia kui väikeriigi (rahvaarv 2 miljonit) kuulumine 15 olulisema mööblieksportija hulka maailmas. (ITC, 2003)

Tabel 10.2. Euroopa Liidu puitmööbli import mln USD

Riik	1998	2000	Kasv 2000/1998 %
Poola	1158	1292	11,6
Indoneesia	412	555	34,7
Rumeenia	411	433	5,4
Hiina	170	348	104,7
Tšehhi	210	223	6,2
Malaisia	129	219	69,8
Brasiilia	165	217	31,5
Vietnam	129	203	57,4
Taiwan	163	191	17,2
Šveits	155	164	5,8
Ungari	139	156	12,2
Norra	151	150	-0,7
Tai	75	137	82,7
Sloveenia	133	134	0,8
Lõuna-Aafrika Vabariik	105	117	11,4
USA	106	104	-1,9
Eesti	94	102	8,5
Leedu	42	85	102,4
Slovakkia	76	72	-5,3
India	52	72	38,5
Koguimport	4559	5531	21,3

Allikas: World Trade Atlas, Eurostat.

Analüüsidest täpsemalt Eesti erinevate mööblitoodete konkurentsipositsiooni ja selle muutumist Euroopa Liidu turul, on näha, et puitmööbel on võrreldes teiste mööblitoodetega oma osa suurendanud, kõige rohkem on suurenenud madratsite eksport.

Joonis 10.4. Eesti mööbli osa ELi mööbliimportis 1993. ja 1998. a % (Kaminski, Ng, 2001).

Kui analüüsida Eesti puitmööbli eksporti tootegrupiti, siis jaotust erinevate tootekategooriate vahel peegeldab tabel 10.3.

Nagu näha, on Eesti mööbliekspordi struktuuris väiksem osa köögi- ja büroomööblil, mille keskmine ühikuhind on aga kõrgem. Eestist eksporditud puitmööbli keskmine hind 2002. aastal (*UN Comtrade Statistics*'i andmebaasi põhjal arvatuna USD tonni kohta) oli kontorimööblil 3791, köögimööblil 2921, magamistoamööblil 1474 ja muul puitmööblil 1761. Aastal 2002 ületas kontorimööbli keskmine tonnihind kaks korda magamistoamööbli keskmise hinna, mis on ka vaadeldud kategooriatest madalaim.

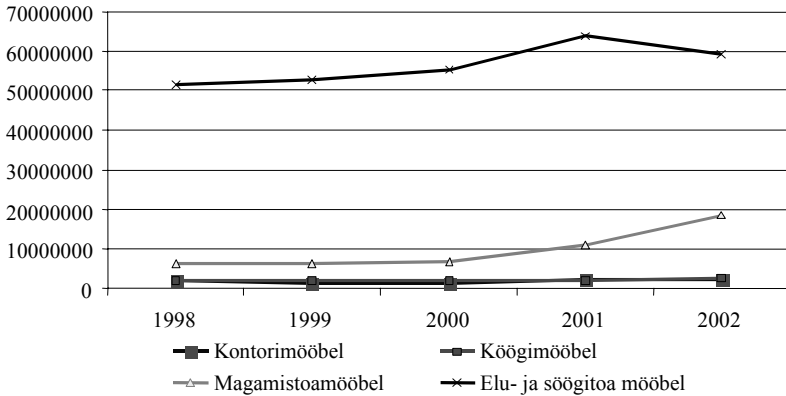
Tabel 10.3. Põhiliste tootegruppide osatähtsus Euroopa Liidu kogutoodangus ja Eesti ekspordis 2001. a

Tootegrupp	Euroopa Liidu tootmine %	Eesti eksport %
Pehme mööbel	15,1	–
Köögimööbel	13,5	3
Büroomöbel	11,7	3
Söögitoamööbel	11,0	82 ¹
Magamistoamööbel	9,8	10
Toolid	3,8	–
Madratsid	4,4	2
Aiamööbel	1,8	–
Kauplusemööbel	3,8	–
Muu mööbel	25,1	–

Allikas: Eesti Puutöoliit..., 2003.

Kõige suurem ekspordikäive on elu- ja söögitoamööblil, mis eeltoodud keskmise hinna arvutustes jääb “muu puitmööbli” kategooria alla ning see käive on vaadeldud aastate jooksul kasvanud. Suurem kasv on olnud ka magamistoamööblil, samal ajal on kõrgema ühikuhinnaga tootekategooriate müük jäänud samale tasemele.

¹ Eesti andmete puhul on söögitoamööbliga ühes kategoorias ka elutoamööbel (sh pehme mööbel) ja muu mööbel.

Joonis 10.5. Eesti puitmööbli ekspordi dünaamika 1998–2002 (USD) (Autorite arvutused UN Comtrade Statistics'i andmebaasi põhjal).

Kokkuvõttena on Eesti peamise sihtturu Euroopa Liidu mööblitarbimise areng soodne. Samas tugevneb konkurents teiste riikidega, eriti üleminekuriikide ja Aasia maadega. Eesti tootjate positsioonid selles konkurentsivõitluses on erinevad, välisosalusega ettevõtted on tugevamad, võrreldes kodumaistega.

10.3. Eesti mööblitööstuse konkurentsivõime analüüs väärtusahela kontseptsiooni alusel

Mööblitööstus on kõigis Euroopa tööstusriikides üks tähtsamaid harusid, mis annab 2–4% riikide kogutoodangu väärtusest, keskmiselt 2% SKPst ja kus on hõivatud 2,2% tööjõust. Lisaks eeltoodule saab mööblitööstuse klastris tööd veel 250 000 (tarnivad tööstusharud) ja 600 000 inimest (transporditöötajad) (European Furniture..., 2003). Eestis on selle haru tähtsust käsitletud täpsemalt alapunktis 10.1 ning käesolevas alapunktis analüüsitakse Eesti mööblitööstuse konkurentsivõimet kogu väärtusahela lõikes.

Tooraine. Keskmiselt 45% mööblitööstuse lõpptoodangu väärtusest moodustab tooraine või pooltoodete ostmine teistest töötleva tööstuse harudest. Mõne tooraine ostmise puhul on mööblitööstus

üks suuremaid kliente vastava haru toodangu tarbijana. Mööblitööstuse ja tarnivate tööstusharude vahel on seega küllaltki tugev vastastikune sõltuvus.

Kõige tihedamalt on mööblitööstusega seotud puitu töötlevad harud. Euroopa Liidus ostab mööblitööstus keskmiselt 55% puitlaastplaatide toodangust, 20% saematerjalist ning umbes 90% MDF-plaatide toodangust (mida kasutatakse mööbli tootmisel järjest rohkem) (European Furniture..., 2003). Eesti kohta andmed kahjuks puuduvad, aga kui analüüsida Eesti puitplaaditootmist, siis selgub, et MDF-plaati Eestis ei toodeta ning see tuleb mööblitööstustel importida. Seega on mööblitootmise tooraine puhul ühelt poolt tegemist kohaliku tooraine olemasolul konkurentsieelisega, samal ajal ei ole hankiva tööstuse tooted täielikus vastavuses mööblitööstuse muutuvate vajadustega, mistõttu osa mööblitootjate puhul kodumaise tooraine konkurentsieelis puudub.

Mööblitööstus ostab Euroopa Liidus keskmiselt 1/3 vahutööstuse ja ligi 7% klaasitööstuse toodangust; 25% spetsialiseeritud rauakaupadest; 15% nahaparklate toodangust (see osa kasvab); 10% tööstuslikuks kasutamiseks mõeldud katematerjalidest ja 16% liimitööstuse toodangust. (European Furniture..., 2003)

Kogu maailmas töötab üle 220 000 inimese tarnivates tööstusharudes, et katta mööblitööstuse vajadusi. Eestis tuleb mööblitööstust käsitleda kui olulist tööandjat teistele harudele.

Kulude võrdlus. Euroopa Liidu mööblitööstustes keskmiselt moodustavad tooraine ja teenuste ostud üle 60% lõpptoodangu väärtusest (45% tooraine ja 15% teenused). Lisaväärtus on seega 40%, millest 78% moodustavad tööjõukulud. Kogu sektori tootlikkus on 1990. aastatel suurenenud 20% võrra. Investeeringud varieeruvad aastati, kuid moodustavad keskmiselt 4% toodangu ja 10% lisandunud väärtusest (European Furniture..., 2003).

Tabel 10.4. Mööblitööstusettevõtete kulude struktuur %

Kulud	USA	Hiina	Eesti	Poola	Ungari	Euroopa keskmine
Materjal	35–40	47	60	54–55	62	45
Töäjõud	15–20	5	22	16–26	19–21	31,2
Muud kulud	33–37	10	13	–	–	15
Transport	–	23	–	–	–	–
Ärikasum	10	15	5	–	–	–

Allikad: Bryson *et al.*, 2003; Wziątek-Kubiak, Jakubiak, 2003; European Furniture..., 2003, Eesti 2001. aasta ESA paneeländmed.

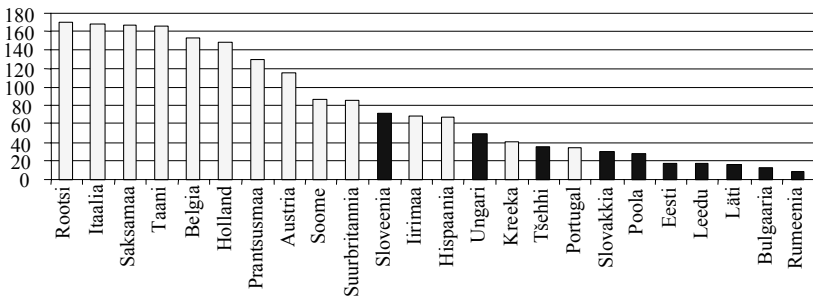
Nagu eelnevast tabelist selgub, ei ole Eestil praegu olulist tööjõukulude eelist erinevalt Hiina tootjatest, kus tööjõukulude väike osa on märgatav. Aasia riigid on Eesti mööblitootjate olulised konkurendid ning võrdlusena võib tuua mööblitööstuse töötajate tunnipalkade erinevuse Eestis ja Aasia riikides.

Tabel 10.5. Mööblitööstuse töötaja keskmise tunnipalga võrdlus

Riik	Tunnipalk USD
Vietnam	0,2–0,4
Indoneesia	0,3–0,4
Hiina	0,5–0,75
Filipiinid	1–1,25
Malaisia	1,25–1,4
Tai	1,5
Taivan	5
Eesti	1,78
USA	15

Allikas: Bryson *et al.*, 2003; ESA paneeländmebaasi andmed 2001. aasta kohta.

Eeltoodud võrdlus näitab, et palgad Eesti mööblitööstuses on madalad ja võrreldaval tasemel Kagu-Aasia riikidega. Joonisel 10.6 on analüüsitud mööblitööstuse tootlikkust rahvusvahelises võrdluses. Nagu jooniselt näha, jääb Eesti Euroopa Liidu juhtivatest mööblitootjatest üle kaheksa korra maha. Siinkohal tuleb märkida, et Eesti mööblitööstuse tootlikkus jääb palju maha ka Sloveenia omast, kes (nagu toodud ka peatüki eelmises alapunktis) on väga olulise kaaluga mööblitootja (Eesti mööblitööstuse tootlikkus on Sloveenia omast väiksem üle kolme korra).

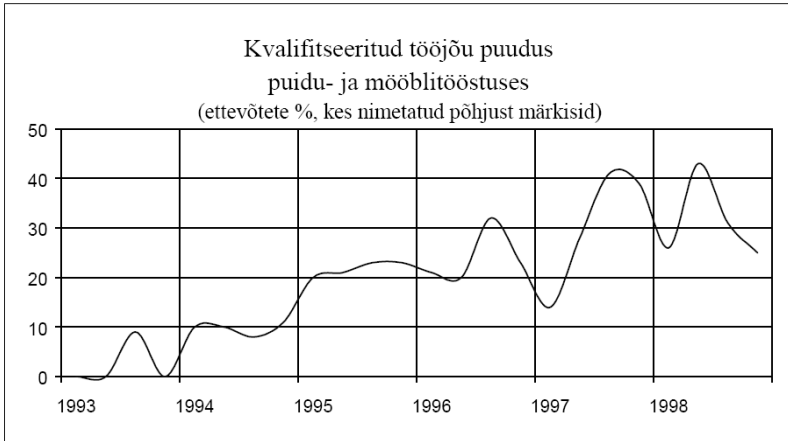

Joonis 10.6. ELi ja KIE riikide töäjõu tootlikkus mööblitööstuses 2000. a tuh USD (EKT..., 2002).

Nagu jooniselt 10.6 näha, jääb Eesti mööblitööstuse töäjõu tootlikkus maha ka Tšehhi Vabariigi, Ungari, Slovakkia ja Poola tootlikkusest ning on samal tasemel Leedu, Läti ja Rumeeniaga.

Töäjõud. Mööblitööstuse töötajatest moodustavad juhtivtöötajad 12,9%, teenistujad 4,5%, teenindus- ja müügipersonal 1,0%, oskus- ja käsitöölised 45,5%, seadmete ja masinate operaatorid 27,6%, lihttöölised 8,5% (Eesti Puutöölilit, 2003). Kuna harus töötab väga palju inimesi kutseharidust nõudvatel töökohtadel, on vastava valdkonna kutsehariduskoolide kvaliteet haru jaoks väga olulise tähtsusega. Mõned aastad tagasi tehtud küsitluse järgi (Eesti puidu..., 1999) hindas 22% mööblitööstusettevõtete juhtidest töötajate kvalifikatsiooni heaks ning 64% oli rahul töötajate kvalifikatsiooniga. Siiski nähakse ka käesoleva uurimuse jaoks

tehtud intervjuudes töajõu madalas kvalifikatsioonis suurt probleemi. Võib öelda, et probleem on ettevõtetes aja jooksul isegi kasvanud (vt ka joonis 10.7).

Joonis 10.7. Kvalifitseeritud töajõu puudus puidu- ja mööblitööstuses (Eesti puidu..., 1999).

Sama uuringu kohaselt on spetsialistide kvalifikatsioon madal, eriti jätvad soovida praktilised oskused ja isikuomadused. Töajõu teoreetilised teadmised on keskmised/head, kuid nõrgaks kohaks on elementaarteadmised ettevõtlusest, turundusest ja müügist, samas puudub oma karjääri planeerimise oskus.

Struktuurimuutused mööblitööstuses. Mööblitööstuses on selgelt jälgitav kontsentratsiooniprotsess (European Furniture..., 2003). Mööblitootjad investeerivad palju, et laiendada olemasolevaid tootmisvõimsusi, ehitada uusi või osta juba tegutsevaid ettevõtteid. Üldiselt on keskmine ettevõtte suurus Euroopas kasvanud. Tootmist püütakse rohkem automatiseerida, et toodangut veelgi standardiseerida (eriti just köögimööbli ja kontorimööbli puhul). See tendents nõuab palju kapitali, mis on kergemini kättesaadav suurtele ettevõtetele. Selles valdkonnas ei ole Eesti tootjate positsioon väga tugev. Mööblitööstuse ettevõtete suurus

ei määra tingimata nende konkurentsivõimet. Näiteks Itaalia väikeettevõtted teevad tihedat koostööd disaini, tootmise ja turunduse valdkonnas. Väikeettevõtted teevad ka allhanketöid suurematele (kodumaistele) ettevõtetele, mistõttu Itaalia mööblitööstus on väga paindlik. Siinkohal tuleb mainida, et enamik Euroopa mööblitööstusi on pereettevõtted, vaid vähesed on börsiettevõtted (peamiselt Suurbritannias). Hiljuti on tekkinud vaid mõned suuremad mööblitööstusettevõtete grupid, millest enamikul on üks või mitu tehast erinevates Euroopa riikides ja USAs (European Furniture..., 2003).

Investeeringud. Keskmiselt investeerivad mööblitootjad maailmas 4% käibest (European Furniture..., 2003). Investeeringuid tehakse peamiselt neljas valdkonnas.

1. Uued seadmed. Ligi pool investeeringutest Euroopas läheb uute seadmete ostuks. Eesmärgiks on protsesse automatiseerida ja luua erinevate tootmisliinide või tehaste sünergia (selles valdkonnas tehakse eriti suuri investeeringuid keskmise suurusega ja suurtes ettevõtetes, et kasutada mastaabisäästu). Oluline osa investeeringutest tehakse ka selleks, et suurendada oma tootmisvõimsusi. Eestis planeeritakse investeerida samuti seadmetesse, et toetada tootearendust ja kõrgemat kvaliteeti, kolmandik ettevõtetest investeerib ka hoonetesse (Eesti puidu..., 1999).

2. Disain ja uute mudelite loomine (kas ettevõttesiseselt või väliste disainerite ja ekspertide kaasamisel), mudelite kohandamine muutuvate trendidega, uute materjalide kasutamine ja erinevate materjalide kombineerimine, ergonoomika, ökoloogia (taaskasutatav mööbel). Uusi mudeleid esitletakse jaemüüjatele ja tarbijatele spetsiaalsetel messidel ja mööblitootjate esitlusruumides. Selle valdkonna investeeringutega tegeleb Eestis oluliselt vähem ettevõtteid.

3. Reklaam ja suhted. Siia kuulub brändi loomine, üksikasjalikud kataloogid edasimüüjatele ja tarbijatele, investeeringud ITsse, reklaam meedias, messidel osalemine, müügipersonali koolitus jne. Siin on Eesti tootjate puhul peamiseks valdkonnaks

reklaam, vaid vähesed investeerivad oma kaubamärgi kujundamisse.

4. Efektiivsete jaotuskanalite loomine ja/või juhtimine (kahjuks Eesti kohta andmeid pole).

Investeeringud on Euroopa tootjatel suuremad just kontorimööbli osas ning täheldatav on investeeringute vähenemine majanduslanguse perioodidel (nt 1993–1996 Euroopas) (European Furniture..., 2003). Eesti andmed (Eesti puidu..., 1999) näitavad, et suuremad ettevõtted katavad investeeringuid põhiliselt omavahenditest, vähemal määral ka laenudest; välisosalusega ettevõtted saavad laenu ka välispartneritelt. Keskmise suurusega ettevõtted investeerivad kasumist ja pangalaenust ning väikesed vaid kasumist.

Innovatsioon ja tootearendus. Innovatsiooni mööblitööstuse tootmisprotsessis võib jagada kahte valdkonda kuuluvaks (European Furniture..., 2003).

1. Innovatsioon, mis on seotud kulude alandamisega ja konkurentsivõimega. See sisaldab automatiseerimist, arvutidisaini ja arvutite abil juhitava tootmisprotsessi arendamist, samuti uute vastupidavamate ja odavamate materjalide kasutamist. Siin on olulised veel interneti levik ja elektrooniliste ärikanalite kasutamine. Eesti mööblitootjatest suudavad oma tehnoloogilist taset tõsta ja tootmisvõimsusi laiendada vaid suurettevõtted.

2. Turust ja tarbijatest tingitud innovatsioon (oluline on mööbli vormide muutumine ja disain). Uute materjalide kasutamine võib olla tingitud turust (nt pehme mööbli puhul kangaste valik) või ka keskkonnasõbralikkuse seisukohalt tarbijate poolt (ohutus, tervislikkus jne). Eestis tegelevad ettevõtted põhiliselt olemasolevate toodete täiustamisega, harva tullakse turule uute toodetega. Samal ajal mõeldakse ettevõtetes tootearenduse all ka lisateenuseid ja teeninduse parandamist. Professionaalne tootearendus toimub vaid suuremates ettevõtetes. Väikesed ja keskmised firmad tegelevad tavaliselt tellimustöödega ja valmistavad seda, mida turg nõuab (Eesti puidu..., 1999).

Jaotuskanalid. Tavaliselt toodavad ja müüvad mööblit erinevad ettevõtted. Isegi kui mõnedel ettevõtetel on oma jaotuskanalid, müüvad tavaliselt mööbli tarbijale vahendajad. Näiteks Saksamaal on ostjate ühendustel (*Einkaufsverbände*) ja nende filiaalidel väga tugev mõju mööbliturul (60% läbimüügist). Enamik jaemüüjaid (90%) ja ka tootjaid on nende ühendustega seotud ning ainult suured tootjad ja jaeketid võivad endale lubada nendesse mittekuulumist. Tavaliselt saavad need ühendused mööblitootjatelt 10–30% allahindlust. Saksamaal kontrollivad sellised ühendused ja ketid umbes 50% kogu mööbliturust (European Furniture..., 2003).

Tabel 10.6. Mööbli jaemüügi kontsentratsioon (% müügist) 1996. a

Riik	Suured jaeketid	Sõltumatud jaemüüjad	3 suurimat jaemüüjat	Suurim jaemüüja
USA	35	50	–	–
Rootsi	–	–	18,6	7,7
Holland	–	–	10,3	6,3
Prantsusmaa	60	26,5	30,4*	11,7
Itaalia	3,4	75,7	2,9*	1,1
Hispaania	22	–	16,6*	4,7
Suurbritannia	31	–	20,5*	9
Saksamaa	79	6,6	19,5	7,5
Lõuna-Aafrika	90	10	60	25

* 5 suurimat jaemüüjat.

Allikas: Kaplinsky, Manning, 1999.

Itaalia turgu kontrollib valdkonna hulgimüügisüsteem (85% läbimüügist), jaemüüjad on suhteliselt väikesed. Prantsusmaa mööbliturul müüakse 82% mööblit spetsialiseerunud kauplustes, neist omakorda 32% frantsiisigruppide (suurim Conforama) ja ligi 12% ostugruppide poolt. Suurbritannias on olulised mööblimüüjad

mittespetsialiseerunud kauplused (35% turust) – kaubamajad (*do-it-yourself* mööbel), teise 35% moodustavad spetsiaalsed mööblikauplused (European Furniture..., 2003). Hispaanias on jaekauplustest 80% suhteliselt väikesed (väikseimad Euroopas), mis peegeldab vaadeldud haru killustumist. Spetsialiseeritud kaupluste kaudu müüakse 80% kaubast.

Eesti mööblitootjatest suuremad tegelevad oma toodangu müügiga ise: mitmel suurel mööblitootjal on oma salong ning mõned turustavad mööblit oma müügivõrgu kaudu. Enamasti pakutakse ka mööbli kättetoimetamise ja paigaldamise teenust. Paljud keskmised ja väikeseettevõtted müüvad oma toodangut otse tarbijale ning pakuvad lisateenusena ka kohaletoimetamist. Müügivõrku ei ole välja kujunenud (Eesti puidu..., 1999).

Regionaalne jaotus. Mööblitööstusettevõtted on kontsentreeritud kindlatesse piirkondadesse ELi riikides (nii Saksamaal, Itaalias, Prantsusmaal, Belgias on tegemist väljakujunenud mööblitööstuse klastritega). Eestis on mööblitootmine kontsentreeritud Põhja-Eestisse (48%), järgnevad Lõuna-Eesti (17%), Lääne-Eesti (15%) ning Kirde-Eesti (10%) ja Kesk-Eesti (10%) (Eesti Puutöölit..., 2003). Mööblitootmise paiknemisel mängivad tööturu regionaalsed erinevused väga suurt rolli.

Suhtelise eelise allikad. Kaplinsky *et al.* (2003) korraldatud jaemüüjate küsitluse tulemusena (uuriti nii suuri rahvusvahelisi kui ka väikeseid ühe riigi piires tegutsevaid mööblivahendajaid) selgus, et vahendajad peavad enda eduteguriteks eelkõige mööbli kvaliteeti ja tarnetähtaegadest kinnipidamist, alles seejärel mööbli hinda ning vähem ka mööbli vastavust standarditele ning kaupluse/keti asukohta. Sama jaemüüjate küsitlus näitas, et jaemüüjad peavad oluliseks mööblitootjate võimet uuendada tegevust eelkõige järgmistes valdkondades – võimet muuta ja täiustada ning disainida tooteid ning nüüdisajastada tootmisprotsessi.

Kokkuvõttena võib eeltoodud analüüsi tulemusena koostada Eesti mööblitööstuse SWOT-analüüsi.

Tabel 10.7. Eesti mööblitööstuse SWOT-analüüs

Tugevused	Nõrkused
Kohaliku tooraine olemasolu Turud suhteliselt lähedal Head transpordivõimalused (sadamad) Otsesed välisinvesteeringud Uutel ettevõtetel nüüdisaegne tehnoloogia Suhteliselt madalad tööjõukulud	Vajadus importida spetsiifilist toorainet Väike siseturg Madal tootlikkus Madal kvalifikatsioon Finantskapitali puudus Disain
Võimalused	Ohud
Kodumaise tekstiili- ja nahatöös- tuse areng Tööstusdisaini arendamine Spetsialiseerumine	Ettevõtete vahel vähene koostöö Riigi toetuse puudumine Ettevõtete võimetus kohaneda turunõudlusega

